

Oponentský posudek disertační práce

ŠÁRKY GRAUOVÉ

PŘEKLAD JAKO KULTURNÍ FENOMÉN. GEORGE STEINER: PO BÁBELU,
ÚRS FFUK

Předně k vlastnímu překladu.

George Steiner je osobnost fascinující erudice a podivuhodně nezávislého myšlení. Pronesl do dnešních dnů kdysi standardní a dnes velmi sporadický ideál filologie jako integrálního studia jazyka a literatury – jakkoli se dnes jeví jako nemožný, natolik je zkomplikován obrovským nárůstem sekundární literatury a obrovskou diverzitou metodologických přístupů –, a díky nadstandardní jazykové vybavenosti je schopen vycházet ve svých úvahách z mimořádně široké textové základny. Jelikož platí, že překladatel musí být překládanému autoru především partnerem, překlad Steinerovy velké knihy *Po Bábelu* kladl na překladatelku zcela mimořádné nároky. Toto partnerství neznamenovalo pouze značně detailní četbu dlouhé řady literárních textů od Starého zákona přes staré Řeky do dnešních dnů, ale také hlubokou znalost širokého spektra lingvistických a literárních teorií a filozofických a teologických koncepcí, o přesazích do přírodních věd či připomínkách historických „teorií překladu“ ani nemluvě. Přitom nešlo jen o desítky (a možná stovky) problémů spjatých s terminologickými sítěmi zavedenými v různých individuálních či skupinových projektech, ale o skutečný vhled do rozdílných myšlenkových systémů, neboť Steiner s nimi zpravidla vede velmi seriózní dialog – ať souhlasný, či polemický.

Překlad Šárky Grauové se mi už v tomto ohledu jeví jako dokonalý, ba vyznačuje se maximalistickou akribií, jaká je obecně velmi vzácná. Pokud má být Ph.D. vizitkou vědecké kompetence, mně osobně by práce odvedená na tomto poli stačila k tomu, abych udělení tohoto titulu vřele doporučil.

Překlad však nabízí ještě něco více. Kromě toho, že je Steiner velice svébytný a vždy inspirující a provokující myslitel, má po mém soudu naprosto výjimečný, brilantní osobní styl. Je to esejista montaignovského formátu. Dokáže ve fascinující zkratce tlumočit velmi složité myšlenkové konstrukce a opakovaně resumuje své výklady v nezapomenutelných aforistických formulacích. Je však bytostně zaujat proti koncepcím, jež jazykové a slovesné

fenomény redukuje na stroze abstraktní vzorce, popřípadě na mechanické nositele informace, a nejsou ochotny se vyrovnat s tím, co sám označuje za asociativní obsahy či soukromé ideolekty a co má za úkol „objevovat a přeskupovat realitu“. Tvrdí-li, že „každé dorozumívací gesto má soukromý zůstatek“, platí to i pro jeho styl. Řada jeho formulací – nezřídka těch klíčových – se vyznačují jistou „savante imprécision“ (Gidův termín), a právě tato vykalkulovaná rozostřenost jim dodává patřičnou sugestivitu a nutí čtenáře přijmout výzvu a zaujmout k nim postoj. Dovedu si představit, jak náročné bylo vyrovnat se s těmito aspekty Steinerova esejistického stylu, a domnívám se, že právě v tomto bodě je třeba před překladatelkou hluboko smeknout klobouk. Nezabývá v nejmenším Steinerův styl této uhrančivé provokativnosti, ale nezanechává v textu hádanky: směr myšlenky je vždy empaticky zachycen a předán, a tak nesporně právě její zásluhou se po celém textu rozlévá jas platonského dialogu.

Součástí předkládané disertace je výtečná monografická studie o autorovi.

Předpokládám, že měla knihu doprovázet, a nejspíš k tomu nedošlo pod tlakem termínů, jimiž byla podmíněna grantová podpora vydání. Velká škoda, už proto, že Grauová napsala první zásadní studii o Steinerovi pro domácí kulturní kontext, a učinila tak tím nejpříměřejším způsobem: charakterizovala Steinera jako svébytný myslitelský typus, vymykající se aktuálním akademickým normám, permanentně ochotného zodpovídat – pro domo sua i jako námět k diskusi – zásadní a nadčasové otázky, a to mimo aktuální tabu politické korektnosti. Neomezila se přitom na deskripci Steinerovy badatelské dráhy a přiblížení jeho klíčových témat, ale průběžně připojovala ke Steinerovým tezím svůj komentář – místy polemický. Je to ten nejadekvátnější přístup: právě k takovému dialogu Steiner explicitně vyzývá.

V první kapitole Grauová přesvědčivě ilustruje vlastní východisko Steinerových úvah: přes veškeré vědomí krize nikdy nezrušené přesvědčení o hlubinně etické funkci literatury, o spojení slova a světa. Kriticky Grauová připomíná, že obhajoba tohoto pojetí přivádí Steinera do blízkosti marxistické optiky a občas ho přiměje k dosti bizarním úvahám. Přesto nelze nevnímat Steinera jako strážce prastaré humanistické tradice. Naprosto zásadní jsou jeho úvahy o jazyce, subtilní a koherentní, a znovu obhajující – navzdory všem známkám degradace – jeho téměř „božský“ potenciál. Jako třetí složku jeho Steinerova myšlení vytýká Grauová jeho reflexi židovství: Steiner odmítá sionismus a oceňuje diasporu, jež zrodila jakýsi sekulární surogát zbožnosti, garantující i dnešnímu umění nárok na transcendenci. V závěru napsala Grauová skvělou obhajobu Steinerova „esejismu“, potažmo „diletantismu“, jemuž se fakticky nemůže vyhnout nikdo, kdo hodlá mluvit o velkých tématech (jež kapacitu

jednotlivce *via facti* přesahují). Steiner toto riziko opakovaně podstupuje, neboť ví, že jediná garance závaznosti („pravdivosti“) sdělovaného tkví v tom, že autor prezentuje svůj pohled a hovoří vlastním hlasem. Na okraj připomenu, že z amatérismu byl obviňován i Curtius nebo Toynbee.

V další kapitole nás Grauová provedla Steinerovým dílem. Velmi zde oceňuji jemný způsob, jímž propojila určitá témata se zážitkovým substrátem Steinerova života. Tato samozřejmá a neoddiskutovatelná vazba je zpravidla opomíjena, a to samotnými mysliteli, výjimky jsou řídké: jednou z takových výjimek je Spitzer.

Závěrečná kapitola je věnována Steinerovým názorům na překlad, vlastnímu jádru knihy *Po Babelu*. Grauová velmi pronikavě komentuje Steinerův „čtyřtaktí“ model: důvěra, agrese (vpád na území Druhého), zapracování (přivtělení či nákaza), vyrovnání (jehož jádrem je zisk pro autora i recipující kulturu). Nebudu reprodukovat autorčiny průvodní komentáře, řeknu jen tolik, že svědčí o velmi hloubkové četbě Steinerova projektu a že i v kritických glosách potvrzují jeho produktivnost. Zcela souhlasím s autorčíným tvrzením, že překonávaný „neplodný trojčlenný model“ překladu, rozlišující doslovnost, parafrázi a volnou nápodobu, lze i na pozadí Steinerovy koncepce podržet. Zrovna tak lze podržet historickou opozici „klasicistického“ (adaptačního) a romantického (konformního) překladu. Ze Steinerova pohledu by klasicistický překlad byl ten, jenž se energeticky zastavuje v bodě „agrese“. Steiner zjevně inklinuje k „romantické“ teorii překladu, byť například svým pochopením pro „přepisování Řecka“ u Ficina, Shelleyho či Hölderlina prokazuje rovněž smysl pro hodnoty adaptačního překladu.

Závěrem: disertační práce Šárky Grauové patří k tomu nejlepšímu, co se mi za léta mého členství v oborové radě dostalo do rukou. Udělení titulu Ph.D. doporučuji bez výhrad.

Praha, 16. 4. 2012

doc

opc